

بررسی رابطه بین احساس امنیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی با کیفیت زندگی افراد (مورد مطالعه: جامعه شهری اهواز)

دکتر علی حسین حسین زاده^۱، طاهره احمدی پور^۲ و الهه موالی زاده^۳

تاریخ وصول: ۹۳/۷/۷

تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۱/۱۴

چکیده:

مقاله‌ی حاضر با هدف بررسی رابطه‌ی بین احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی با کیفیت زندگی افراد در شهر اهواز انجام گرفته است. نظر به این است که احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی و پایگاه اجتماعی - اقتصادی، موجد سطوح متفاوتی از کیفیت زندگی می‌گردد. چارچوب نظری مقاله بر گرفته از فضای مفهومی، نظری، بینشی و روش‌شناختی رویکرد ساختاری می‌باشد. داده‌های پژوهش با روش پیمایشی از نمونه‌ای با حجم ۳۸۵ نفر از میان شهروندان اهواز با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب گردیده و جمع‌آوری شد. مراحل آماری آن با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۱۶ انجام شده است. نتایج نشان داد، احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی و پایگاه اجتماعی - اقتصادی بر کیفیت زندگی افراد در شهر اهواز به طور مثبت مؤثر است.

مفاهیم کلیدی: کیفیت زندگی، احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، رویکرد ساختاری

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز alihos81@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیا بهبهان (نویسنده‌ی مسئول)
tahereahmadipour@yahoo.com

^۳ عضو هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه و بیان مسأله

در چند دهه‌ی اخیر شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده‌ی افراد، محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌ها بوده است. این عرصه‌ی علمی و تحقیقاتی مورد توجه‌ی تعداد زیادی از رشته‌ها از جمله روانشناسی، پزشکی، اقتصاد، علوم طبیعی، جغرافیا و جامعه‌شناسی بوده و از این‌روست که بر اساس پایگاه داده‌های مؤسسه‌ی اطلاعات علمی، از ۱۹۸۲ تا ۲۰۰۵، بیش از ۵۵ هزار تحقیق در مورد کیفیت زندگی صورت گرفته است. بر اساس این تحقیقات کیفیت زندگی در قالب اصطلاحی علمی مفهومی برای بررسی چگونگی تأمین نیازهای انسانی و نیز معیاری برای درک رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است.

کیفیت زندگی خود ارتباطی متقابل با توسعه دارد. تمامی تلاش‌های توسعه در ابعاد مختلف آن، همانا بهبود بخشیدن به کیفیت زندگی است. کیفیت زندگی خود بعنوان احساس فرد از سلامت، رضایت یا عدم رضایت از زندگی، سرور و شادمانی یا ناخشنودی و نظایر آن تعریف شده است (دالکی، ۱۹۷۲)

در جامعه‌شناسی موضوع کیفیت زندگی بعنوان موضوعی ضمنی در مطالعات اجتماعی مطرح بوده مانند توصیف زندگی روستایی در ایالات متحده که به وسیله‌ی آگبرن (۱۹۴۶) انجام شد. کیفیت زندگی به یکی از موضوعات مسلط شاخص‌های تحقیقات اجتماعی تبدیل شده است. در ابتدا تنها بر شاخص‌های « عینی » مانند فقر، بیماری و خودکشی تأکید می‌شد و شاخص‌های انتزاعی تنها در دهه‌ی هفتاد اضافه شدند. کتاب‌های منتشر شده در این زمینه عبارتند از « شاخص‌های اجتماعی رفاه، درک آمریکایی‌ها از کیفیت زندگی » نوشته‌ی اندرو و ویتی (۱۹۷۶) و « کیفیت زندگی آمریکایی‌ها: احساسات، ارزیابی‌ها و رضایت‌ها » نوشته‌ی کمپل (۱۹۸۱).

پژوهش‌های مربوط به کیفیت زندگی بعنوان مبحثی جدید در مطالعات جامعه‌شناسی طی چهار دهه‌ی آخر قرن بیستم در بسیاری از کشورها مطرح شده است. بسیاری از جوامع با اندازه‌گیری و مقایسه‌ی کیفیت زندگی در سطوح ملی، منطقه‌ای و حتی بین‌المللی توانسته‌اند تصاویر گویا و عینی از موفقیت و شرایط زندگی در جوامع خود به دست دهند و بدان وسیله زمینه را برای مطالعات بیشتر و جامع‌تر فراهم آورند. همین‌طور با مطالعه و ارزشیابی کیفیت زندگی، زمینه‌ی برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی هر چه بیشتر فراهم می‌آید و بدین‌گونه جامعه هر چه سریع‌تر می‌تواند خود را با شرایط مورد نیاز هماهنگ و هم‌سازد.

به تعبیر بالدوین^۱ (۱۹۴۴)، سازه‌ی کیفیت زندگی تا اندازه‌ای مبهم است. از یک‌سو کیفیت زندگی فردی بعنوان پنداشتی از چگونگی گذران فرد مطرح می‌شود و از بعدی کلی‌تر کیفیت موقعیت‌های زندگی حول یک عامل؛ موقعیت‌هایی نظیر محیط پیرامونی و یا فرهنگ در یک جامعه‌ی معین را شامل می‌شود. از منظری دیگر می‌توان کیفیت زندگی را در دو سطح خرد (فردی - ذهنی) و کلان (اجتماعی - عینی) تعریف کرد.

سطح خرد شاخص‌هایی نظیر ادراکات کیفیت زندگی، تجارب و ارزش‌های فرد و معرف‌های مرتبط مانند رفاه، خوشبختی و رضایت از زندگی را شامل می‌شود و سطح کلان شامل درآمد، اشتغال، مسکن، آموزش و پرورش و سایر شرایط زندگی و محیط است. در رویکردی عملی کیفیت زندگی بعنوان یک مفهوم کلی تعریف می‌شود که تمام ابعاد زیستی شامل رضایت مادی، نیازهای حیاتی، بعلاوه جنبه‌های انتقالی زندگی نظیر توسعه‌ی فردی، خودشناسی و بهداشت اکوسیستم را پوشش می‌دهد. ا‌سمیت نیز آن را یک انتزاع فکری می‌داند که تمهید شده است تا در نظر گرفتن چگونگی زندگی مردم را در چارچوب‌هایی تسهیل کند که در آن‌ها درباره‌ی آنچه می‌تواند بهتر یا بدتر باشد داوری شود و بنابراین مشابه مفاهیمی چون توسعه، رفاه و بهزیستی است (اسمیت، ۱۳۸۲: ۱۶۰).

اهمیت و ضرورت پژوهش

حیطه‌ی مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه‌ی امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، دانشمندان علوم اجتماعی و دولت‌مردان هر کدام از دیدگاه خاصی به این مقوله می‌نگرند این امر از آنجا ناشی می‌شود که شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی طیف وسیعی را در بر می‌گیرد که از تغذیه تا پوشاک گرفته تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود (بالدوین، گودفری و پوپر، ۱۹۹۲).

اگر چه کیفیت زندگی در بعضی از منابع به سطح زندگی ترجمه شده است (درویش رحیم‌آبادی، ۱۳۸۳: ۶۸)؛ ولی سطح زندگی و پیشرفت مادی فقط یکی از پایه‌های کیفیت زندگی را شامل می‌شود. در واقع مفهوم کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد که از چندین متغیر متأثر می‌گردد. تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن به شکل مرکب کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کند.

اگر هدف از توسعه، بهزیستی انسان باشد یکی از مهم‌ترین جنبه‌های این امر مفهوم کیفیت زندگی است. الگ زینام (۱۳۸۰)، از جمله کسانی است که کیفیت زندگی فردی و

^۱ Baldwin

جمعی را در تعامل با هم و در چارچوب توسعه‌ی پایدار مفهوم‌سازی می‌کند و بیان می‌دارد که پیشرفت تکنولوژیک، کیفیت زندگی شخصی و تعامل میان آن‌ها در بطن نظریه‌ی توسعه قرار می‌گیرد (اکرسل، ۱۹۹۹: ۱۰).

هدف تحقیق بررسی رابطه‌ی بین احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی و متغیرهای سن، جنسیت، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات با کیفیت زندگی مردم شهر اهواز است.

فرضیات پژوهش

- ۱- به نظر می‌رسد بین احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی ذهنی و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد بین سن و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد بین جنسیت و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۶- به نظر می‌رسد بین وضعیت تأهل و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.
- ۷- به نظر می‌رسد بین میزان تحصیلات و کیفیت زندگی افراد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش با توجه به موضوع تحقیق و در نظر گرفتن متغیرهای پژوهش بالاخص متغیر اصلی پژوهش (کیفیت زندگی) که مستقیماً قابل مشاهده نبوده؛ روش پژوهش پیمایشی و ابزار پرسشنامه، مناسب‌تر می‌باشد. هدف از بکارگیری این روش، جمع‌آوری اطلاعات درست و پی بردن به ذهنیت و احساس واقعی نمونه‌های انتخاب شده می‌باشد.

جمعیت آماری در این تحقیق کلیه‌ی افراد ۱۸ سال و بالاتر شهر اهواز می‌باشد. بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۱، جمعیت کل شهر اهواز بالغ بر ۹۶۹/۶۱۴ هزار نفر است.

در این پژوهش به منظور نمونه‌گیری از جمعیت آماری تحقیق، از شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده گردیده و نحوه‌ی انتخاب نمونه از طریق نقشه‌ی پستی شهر اهواز بوده است.

روش تجزیه و تحلیل یافته‌های این پژوهش با در نظر گرفتن فرضیات مطرح شده صورت گرفته است؛ لذا به منظور تجزیه و تحلیل فرضیات تحقیق با توجه به سطح سنجش و نوع متغیر از آزمون‌های مربوط به هر کدام استفاده شده است. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش توصیفی تحلیل‌های آماری از قبیل؛ فراوانی^۱، درصدها^۲، حداکثر^۳ و حداقل^۴، میانگین^۵، واریانس^۶ و انحراف معیار^۷، استفاده گردیده است. در بخش استنباطی، با کمک تحلیل‌های آماری مورد نیاز؛ از قبیل آزمون‌های معنی‌دار بودن تفاوت میانگین‌ها و نسبت‌ها، ضریب همبستگی پیرسون^۸، تحلیل رگرسیون^۹ و تست‌های معنی‌دار بودن، مانند *T-Test*، ارتباط متغیرها مورد محاسبه قرار می‌گیرند. با توجه به این که این ضرایب از پرکاربردترین ضرایب در تحقیقات اجتماعی و تعیین وجود رابطه بین دو متغیر هستند؛ لذا در این تحقیق غالباً از این ضرایب برای تحلیل‌های تحقیق استفاده شده است. کلیه تحلیل‌های آماری دقیق با کمک نرم‌افزار *SPSS ۱۶* انجام شده است.

تعیین روایی^{۱۰} و پایایی^{۱۱} ابزار اندازه‌گیری

با توجه به اهمیت حصول اطمینان از وسیله‌ی جمع‌آوری اطلاعات که پرسشنامه می‌باشد، در این بررسی از «روایی محتوا»^{۱۲} ی پرسشنامه اطمینان حاصل شده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه، بهترین روش، آلفای کرونباخ^{۱۳} می‌باشد، این روش برای محاسبه‌ی هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری خصوصاً پرسشنامه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

¹ frequencies

² percent

³ maximum

⁴ minimum

⁵ mean

⁶ variance

⁷ std. deviation

⁸ pearson correlation

⁹ regression analys

¹⁰ validity

¹¹ reliability

¹² content validity

¹³ cronbach alpha

جدول ۱ آلفای کرونباخ^۱ متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد.

جدول ۱: آلفای کرونباخ

نام متغیر	احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی	پایگاه اجتماعی - اقتصادی - عینی	پایگاه اجتماعی - اقتصادی - ذهنی	کیفیت زندگی
آلفای کرونباخ	۰/۶۴	۰/۶۳	۰/۶۸	۰/۸۹

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

در کشور ما ایده‌ی توجه‌ی علمی به مسئله‌ی کیفیت زندگی به حدود یک دهه‌ی قبل باز می‌گردد. اگر چه اغلب این پژوهش‌ها بر روی جمعیت‌های خاص و در شرایط و محیط‌های بیمارستانی یا درمانی انجام شده اما بررسی آن‌ها به لحاظ درک روند شکل‌گیری مفهوم و توسعه استفاده از یافته‌های آن در بررسی‌های بعدی حائز اهمیت است.

قاسمی ملایر (۱۳۷۲)، مطالعه‌ای با عنوان «بررسی کیفیت زندگی در بیماران مصروع مراجعه‌کننده به درمانگاه‌های داخلی اعصاب وابسته به بیمارستان‌های آموزشی تابع وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی انجام داد. نتایج حاکی از آن بود که مردان نسبت به زنان از کیفیت زندگی بهتری برخوردار بوده‌اند، بعلاوه افراد گروه سنی ۲۹-۲۰ سال، مجردها، افراد باسواد، کسانی که در سنین بالاتری به بیماری صرع مبتلا شده بودند (۱۰ تا ۱۹ سالگی) و کسانی که تعداد دفعات حمله کمتری داشتند از کیفیت زندگی بهتری برخوردار بودند. آزمون‌های آماری ارتباط معنی‌داری را بین میزان سواد و تعداد دفعات حمله‌ی صرع با کیفیت زندگی نشان داد. یعنی با کاهش تعداد دفعات حمله و افزایش میزان تحصیلات، بیماران امتیاز بهتری از کیفیت زندگی کسب نموده بودند. با استفاده از آزمون‌های آماری و ضریب همبستگی پیرسون و آزمون‌های T وجود ارتباط معناداری میان برخی از مشخصات فردی و خانوادگی بیماران مصروع مورد مطالعه با ابعاد مختلف کیفیت زندگی آنها نشان داده شد. از آن جمله ارتباط معنادار بین تعداد دفعات حمله با وضعیت جسمی و وضعیت اجتماعی بیماران، بین میزان تحصیلات با وضعیت خانوادگی، روانی و بین جنس و سن شروع بیماری با وضعیت اقتصادی آنها وجود داشت. بطور کلی از یافته‌های این پژوهش می‌توان چنین برداشت کرد که کیفیت زندگی دارای ساختاری پیچیده و ابعاد مختلف بوده و عوامل متعددی در تعیین آن دخالت دارند (قاسمی ملایر، ۱۳۷۲).

^۱ Cronbach Algha

در پژوهشی تمدنی و بهمنی (۱۳۸۲)، کیفیت زندگی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب را بررسی کردند. به گزارش آنها کیفیت زندگی ۲۰٪ دانشجویان نیازمند تغییر جدی بوده و عوامل جنس، سن، نوع مذهب در کیفیت زندگی گروه نمونه بی تأثیر و تأهل، اشتغال و برخی از سطوح تحصیلی و شغلی والدین بر کیفیت زندگی آنها مؤثر بوده است (تمدنی و بهمنی، ۱۳۸۲).

رضوانی و منصوریان (۱۳۸۷)، در تحقیقی به بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه‌ی مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی پرداختند. آن‌ها برای سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مجموعه‌ای از حداقل نیازهای ضروری جوامع روستایی در زمان‌ها و مکان‌های مختلف را شناسایی و سرانجام، مدل عمومی سنجش کیفیت روستایی بر اساس نیازهای انسانی به همراه شاخص‌ها و توصیف‌گرهای آن ارائه دادند. برخی از شاخص‌های به کار رفته در این تحقیق عبارتند از نیازهای اولیه‌ی زندگی مانند مسکن، آب آشامیدنی، غذا و تغذیه؛ نیازهای بهزیستی مانند سلامت، امنیت، استخدام؛ نیازهای فرصت و فراغت مانند آموزش، ارتباطات و اطلاعات، مشارکت و ... نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی پدیده‌ای پیچیده است که بدین منظور، باید شرایط مکانی و زمانی توأمان مورد توجه قرار گیرد (منصوریان و رضوانی، ۱۳۸۷).

ب) تحقیقات خارجی

کمپبل^۱ و فیسک (۱۹۷۸)، ابعاد ازدواج و زندگی خانوادگی، سلامتی، دوستی، شغل، زندگی در شهر، بیکاری، تحصیلات و استانداردهای زندگی را مورد بررسی قرار دادند. درک فردی از بهتر زیستن نیز توسط این محققین مورد بررسی قرار گرفت و کیفیت زندگی به چند سطح عالی، خوب و ضعیف تقسیم شد (فلنگان، ۱۹۸۲).

پژوهشی توسط راجسدل در سال ۱۹۹۰ راجع به کیفیت زندگی بعنوان یک عملکرد در بیماری *HIV* صورت گرفته است. هدف این پژوهش تشخیص متغیرهای وابسته به کیفیت زندگی برای اشخاص با ویروس عفونی سیستم دفاعی بدن *HIV* بوده است. نتایج نشان‌دهنده‌ی این بود که آلودگی به *HIV* به گونه‌ای واضح کیفیت زندگی آن‌ها را متأثر کرده است و نتایج چندین متغیر نشان داد که مشخصه‌های کیفیت زندگی با عمل تقسیم‌بندی آلودگی *HIV* تغییر می‌کند؛ همچنین بیشترین آلودگی اثر تخریبی را روی جنبه‌های روانی - اجتماعی زندگی می‌گذارد (راجسدل، ۱۹۹۰).

^۱ Campbeel. D.

شلدون^۱ و مور^۲ (الیور و محمد، ۱۹۹۶)، در کار کلاسیک خود تحت عنوان شاخص‌های اجتماعی، تغییرات، مفاهیم و اندازه‌گیری‌ها، تمامی شاخص‌های اجتماعی را بازبینی کرده و علاوه بر شاخص‌های اقتصادی، موضوعات تازه‌ای را استخراج و گزارش نمودند، این موارد عبارت است از: ویژگی‌های جمعیت‌نگاری، نیروی کار و وضعیت اشتغال، دانش و فن‌آوری، ماهیت فعالیت‌های سیاسی دولت و شهروندان، تغییرات در زندگی خانواده، میزان فعالیت‌های دینی، جنبه‌های گوناگون ایام فراغت، وضعیت سلامتی و آموزشگاهی، طبقه‌بندی اجتماعی و نیز اندازه‌های مربوط به میزان رضایت‌مندی و آسایش فردی. آنها نتیجه گرفتند که هر تغییری در کیفیت زندگی افراد، به نوعی مترادف با برخی تغییرات در کمیت‌های معینی از زندگی آنان است.

چارچوب نظری پژوهش

نوشته‌های مربوط به کیفیت زندگی نشان می‌دهد که در خصوص سازه‌ی کیفیت زندگی با تعدد تعاریف مواجهیم که این امر می‌تواند ناشی از سه عامل مختلف باشد؛ یکی چند بعدی بودن این سازه، دیگری کاربرد آن در حوزه‌های حرفه‌ای متفاوتی چون پزشکی، روانشناسی، جغرافیای انسانی، مطالعات توسعه، اقتصاد، جامعه‌شناسی و در نهایت سطح تحلیل که می‌تواند مربوط به عاملان، فرآیندها، موقعیت‌ها و یا ساختارها باشد (غفاری و امید، ۱۳۸۳: ۳).

از این رو ارائه‌ی تعریفی جامع برای آن آسان نیست. در این راستا نخست در جدول ۲ به بررسی برخی از تعاریف محققان این حوزه می‌پردازیم.

¹ Sheldon. T. B

² Moore. W

جدول ۲: تعریف‌های مختلف کیفیت زندگی از دیدگاه چندی از نظریه‌پردازان

تعریف کیفیت زندگی ^۱	نظریه‌پرداز
کیفیت زندگی معیاری برای سنجش میزان تأمین نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده که نشان دهنده ویژگی‌های کلی اجتماعی و اقتصادی یک ناحیه است	پال ^۲ (۲۰۰۵)
میزان برخورداری فرد از چیزهایی که بدست آورده و همچنین از تمام گزینه‌هایی که فرصت انتخاب آن‌ها را دارد	مک‌گرگور ^۳ (۱۹۹۸)
در شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی میزان رفاه افراد و گروه‌ها نشان‌دهنده کیفیت زندگی است	مولر ^۴ (۱۹۸۲)
اصطلاحی که علاوه بر کیفیت کلی زندگی افراد و نه فقط بر برخی از قلمروهای زندگی دلالت می‌کند؛ و از این‌رو، اگر کیفیت زندگی به اجزای مختلف تقسیم شود، باید اجزای آن را در مجموع یک ساختار کلی به نام کیفیت زندگی را نمایش دهند	هاگرتی و همکاران ^۵ (۲۰۰۱)
کیفیت زندگی دارای چند بعد است که عبارتند از: ابعاد مادی، احساسی، روانی، اجتماعی و رفتاری	جنز ^۶ (۲۰۰۴)
درک افراد از شرایط زندگی در متن نظام‌های فرهنگی و ارزشی جامعه و در ارتباط با استانداردها، انتظارات، اهداف و نگرانی‌های فرد	گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی ^۷ (۱۹۹۳)

(مآخذ: مطالعات نگارنده)

کیفیت زندگی مفهومی است که برای ترسیم توسعه‌ی رفاه در یک جامعه به کار می‌رود. به طور خیلی ساده، می‌توان گفت که کیفیت زندگی منعکس‌کننده‌ی شرایط زندگی و رفاه افراد است. طی سی سال گذشته، کیفیت زندگی به مثابه یک هدف اصلی توسعه‌ی جامعه بر سیاست‌گذاری‌های بسیاری از کشورها تأثیرگذار بوده است. مفهوم کیفیت زندگی جایگزین ایده‌ی ثروت به مثابه هدف اصلی توسعه‌ی اجتماعی شده است (اشمیت، ۲۰۰۲).

کیفیت زندگی فردی در بعد عینی ناظر بر تأمین نیازهای اساسی و برخورداری از منابع مادی جهت برآوردن خواست‌های اجتماعی شهروندان و مشارکت اجتماعی است و در بعد ذهنی به داشتن استقلال عمل، رضایتمندی، هدفداری در زندگی و رشد شخصی و

¹ quality of life² Pal³ MacGregor⁴ Moller⁵ Hagerty et al⁶ Janse⁷ WHOQOL Group

دگرخواهی مربوط می‌شود و در مقیاس فرافردی و جمعی معطوف به ثبات و پایداری محیط فیزیکی و اجتماعی، منابع اجتماعی، انسجام مدنی، روابط شبکه‌ای گسترده و پیوندهای موقتی در تمامی سطوح جامعه و نیز هنجارها و ارزش‌هایی چون اعتماد، نوع‌دوستی و رفتار دگرخواهانه است (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸: ۲).

تعاریف مبتنی بر وجوه چندگانه

در دوره‌ی جدید با پرهیز و اجتناب از نگاه تقلیل‌گرایانه نسبت به سازه‌ی کیفیت زندگی، این سازه با توجه به ابعاد سه‌گانه‌ی ذهنی، عینی و محیطی مورد بررسی نظری و تجربی قرار گرفته است. به نظر مالمن^۱ (۱۹۷۷)، کیفیت زندگی مفهومی ناظر به افراد است ولی همچون انتظارات از طریق تعامل پویای بین فرد مفروض، جامعه و محل سکونت او تعیین می‌شود. در نظر دیوان^۲ کیفیت زندگی بعنوان حالتی در نظر گرفته می‌شود که فرد در آن نسبت به خودش، طبیعت و جامعه‌ای که زندگی می‌کند، احساس آرامش درونی دارد (دیوان، ۲۰۰۰: ۳۱۵). دیوان دو عامل را در ایجاد این حالت مؤثر می‌داند؛ یکی داشتن هدف در زندگی و دیگری برخورداری از روابط مناسب با دیگران. در این خصوص وی بر این باور است که «رابطه» عمده‌ترین منبع ثروت آدمی محسوب می‌شود. تستا^۳ و سیمونسون^۴ (۱۹۹۶) نیز کیفیت زندگی را در ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی مورد مطالعه قرار داده‌اند و آن را معطوف به تجارب، اعتقادات، انتظارات و ادراک فرد می‌دانند.

علاوه بر بررسی کیفیت زندگی به صورت مفهومی ذهنی، ممکن است این مفهوم به منظور مشاهده‌ی اثرات تغییرات و سیاست‌گذاری‌ها و اندازه و اهمیت آن، به طور عینی نیز در نظر گرفته می‌شود. بعنوان مثال میلز (۱۹۸۵)، نشان می‌دهد که اصطلاح کیفیت زندگی معمولاً یا بعنوان فرآورده‌های ذهنی رضایت‌مندی و بهزیستی توصیف می‌شود و یا بعنوان مجموعه‌ای از ستانده‌های^۵ اقتصادی و اجتماعی که توسط افراد یا گروه‌ها بدست آمده است.

اما نوع سومی از کیفیت زندگی را می‌توان مورد توجه قرار داد که در آن کیفیت زندگی بعنوان مفهومی عینی و ذهنی مورد بررسی قرار می‌گیرد و نه صرفاً بر ستانده‌های اقتصادی و اجتماعی، بلکه بر دستاوردهای^۶ سیاست‌ها و تأثیری که افراد از آن می‌پذیرند،

^۱ Mallma

^۲ Diwan

^۳ Testa

^۴ Simonson

^۵ out puts

^۶ out comes

تمرکز می‌یابد. بعنوان مثال در همایش اسکاپ^۱ رویکردهای رفاهی اتخاذ گردیده است که کیفیت زندگی را معادل با ریشه‌کنی فقر و بهبود استانداردهای زندگی می‌داند؛ همچنین در چارچوب تحلیل سیستمی، کیفیت زندگی بعنوان یک رهیافت، بر توانمندی افراد برای ارتقاء قابلیت‌هایشان در رفع محدودیت‌ها جهت دستیابی به اهداف سیستماتیک اشاره دارد. در این رویکرد انسان محور اصلی توسعه قرار می‌گیرد و پرسش در مورد کیفیت زندگی، می‌بایست به نیازهای افراد و ارضای آنها توجه داشته باشد. نکته‌ی مهمی که مطرح می‌شود این است که افراد بشر دارای تنوع زیادی هستند و خلاقیت‌های فرهنگی و رضایت‌مندی آنها را هرگز نمی‌توان از اهداف و وسایلی که امکان نظم اجتماعی را فراهم می‌سازد، جدا نمود. توجه تام به کیفیت محیط زندگی از اهم موضوعات است، زیرا هم تعیین‌کننده‌ی شرایط عینی و هم ارضای ذهنی افراد است. از این‌رو هر تعریفی از کیفیت زندگی می‌بایست بر سه معیار مبتنی باشد: ۱- مسایل فرهنگی؛ ۲- مبانی علمی؛ ۳- توجه به بهره‌برداری از محیط زیست و بهبود شرایط محیط زیست. به طور کلی کاربرد اصطلاح کیفیت زندگی، به طور خاص در حوزه‌ی سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و اجتماعی به اواخر دهه‌ی ۱۹۶۰ باز می‌گردد. گرایش به این مفهوم و سنجش آن در پاسخ به شرایط اجتماعی مربوط به تغییرات رفاه ملی، فراسوی سنجش‌های اقتصادی بود؛ شرایط اجتماعی حاصل از تحولات اقتصادی که بر مؤلفه‌های مرتبط با کیفیت زندگی انسان نظیر سلامتی، فرصت‌های برابر برای افراد، ریشه‌کنی فقر و تبعیض، تأمین سالمندان، توزیع عادلانه‌تر درآمدها، سکونت شهری، حمل و نقل و مسائل مربوط به آلودگی هوا تأثیر می‌گذارد.

رویکرد ساختاری و کیفیت زندگی

رویکرد ساختاری مفهومی فراگیر و کامل از کیفیت زندگی ارائه می‌دهد و تمامی حوزه‌هایی را که در بهبود کیفیت زندگی مؤثرند در برمی‌گیرد و جامعه را بعنوان یک کلیت می‌بیند.

یکی از اولین چارچوب‌های نظام‌مند که با تمرکز بر کیفیت زندگی و در زمینه‌ای^۲ اجتماعی مفهومی فراگیر از کیفیت زندگی را پوشش می‌داد در سال ۱۹۹۰ در کانادا مطرح گردید. این چارچوب بر دو فرض اساسی استوار بود:

۱- کیفیت زندگی فراتر از مفهوم نیازها، در ارتباط با فرآیندها و دستاوردهای خود مختاری و تحقق فردی قابل طرح است.

^۱ ESCAP

^۲ contex

۲- کیفیت زندگی در معنای واقعی آن نمی‌تواند مستقل از مناسبات، روابط و پیوندهای مشترک اجتماعی و وابستگی متقابل در زمینه‌ی عدالت توزیعی که امنیت شخصی و اقتصادی، حمایت شهروندی و حقوق انسانی را تضمین کند، مفهوم‌سازی شود. در این رویکرد برای کیفیت زندگی عناصر سازنده^۱ و عوامل ایجاد کننده‌ای^۲ تعیین می‌شود. این عناصر به صورت عام عبارتند از خودمختاری، شناخت، وابستگی متقابل و برابری که عواملی مانند امنیت، شهروندی و دموکراسی را برای محقق شدن نیاز دارند. در میان رویکردهای ساختاری به کیفیت زندگی، برخی بر شرایط زندگی و کیفیت زندگی تمرکز دارند که شامل شرایط عینی و ذهنی متکی بر منابع و فرصت‌ها می‌شود. برخی بر نسبت فرهنگی کیفیت زندگی تأکید دارند. این دسته از رویکردها چندبعدی هستند و به طور جدی بر فرآیندهای علی و بر هم کنشی اجتماعی و به ویژه بر نقش اساسی پوشش‌های اقتصادی - اجتماعی و روابط اجتماعی تمرکز دارند (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸: ۴۲-۴۱).

در همین دوره‌ی زمانی داسگوپتا^۳ و ویل^۴ (۱۹۹۲)، در مقاله‌ای، شاخص‌ها و سنجش‌های کیفیت زندگی را در زمینه‌ی توسعه مورد بحث قرار دادند و میان عناصر تشکیل‌دهنده^۵ و عوامل تعیین‌کننده‌ی آن تمایز گذاشتند. آن‌ها بهداشت، رفاه، آزادی انتخاب و آزادی‌های اساسی را بعنوان عناصر و دستیابی به غذا، لباس، سرپناه، آب آشامیدنی، حمایت‌های حقوقی، تسهیلات آموزشی، مراقبت بهداشتی، امنیت ملی و درآمد عمومی را بعنوان عوامل برشمردند.

در میان رویکردهای ساختاری به کیفیت زندگی، برخی بر شرایط زندگی^۶ و کیفیت زندگی تمرکز دارند که شامل شرایط عینی و ذهنی متکی بر منابع و فرصت‌ها می‌شود. برخی نیز بر نسبت فرهنگی کیفیت زندگی تأکید دارند. این دسته از رویکردها چندبعدی هستند و بطور جدی بر فرآیندهای علی و بر هم کنشی اجتماعی و به ویژه بر نقش اساسی پوشش‌های اقتصادی - اجتماعی و روابط اجتماعی تمرکز دارند (همان).

¹ elements

² contributors

³ Dasgupta

⁴ Weale

⁵ constituent

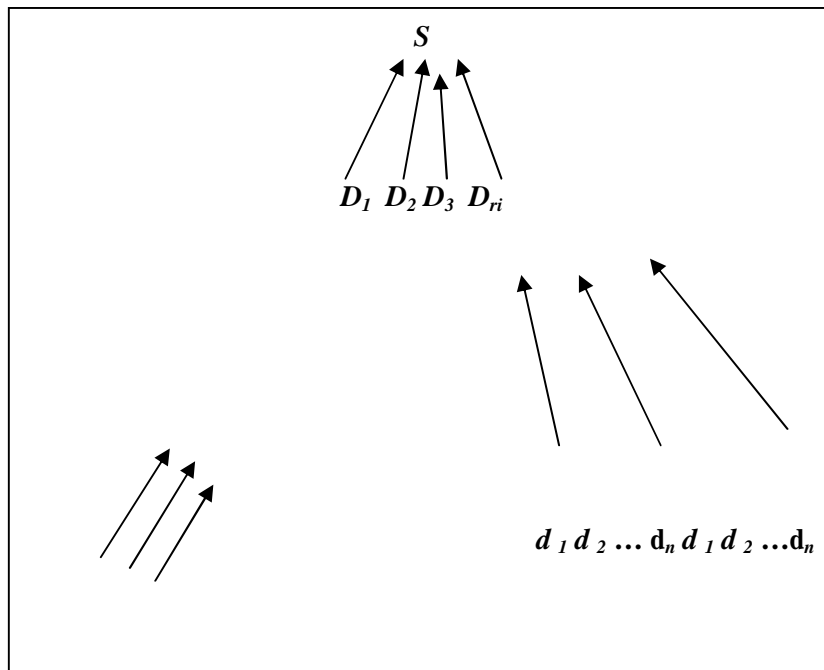
⁶ determinant

⁷ living conditions

مدل‌های ساختاری کیفیت زندگی

بنا به ضرورت، باید تشخیص قلمروهای زندگی و چگونگی روابط بین آنها - که از آن می‌توان برای پیش‌بینی احساس مردم نسبت به کیفیت زندگی خود استفاده کرد - در چارچوب یک مدل فکری صورت گیرد.

به منظور تشریح چگونگی ترکیب قلمروهای مختلف رضایت‌مندی افراد برای ارائه‌ی احساس کلی آنها نسبت به کیفیت زندگی خود، مدل‌های گوناگون پیشنهاد شده که بر اساس ساده‌ترین مدل، کیفیت کلی زندگی یک مجموعه‌ی وزن‌دار از سطح رضایت در قلمروها و جنبه‌های مختلف زندگی است. شکل ۱ ساده‌ترین مدل ساختاری کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

شکل ۱: ساده‌ترین مدل ساختاری کیفیت زندگی
(مأخذ: پاکيون، ۲۰۰۳)

S = کیفیت کلی زندگی؛ D = رضایت در قلمرو مورد نظر؛ d = رضایت در زیر قلمرو مورد نظر

در این روش، تعداد و ویژگی‌های مطلوب قلمروهای مختلف زندگی مشکلی اساسی است. به اعتقاد هاگرتی و همکاران هفت قلمرو شامل روابط با خانواده، بهزیستی عاطفی، بهزیستی مادی، سلامت، کار و فعالیت مولد، احساس تعلق به اجتماع و امنیت فردی می‌توانند فضای کیفیت زندگی را به خوبی پوشش دهند (هاگرتی و همکاران، ۲۰۰۱). جدول ۳ ویژگی‌های مطلوب قلمروهای مختلف زندگی را نشان می‌دهد.

جدول ۳: ویژگی‌های مطلوب قلمروهای مختلف زندگی

کامینس ^۱ (۱۹۹۷)	هاگرتی و همکاران ^۲ (۲۰۰۱)	سازمان بهداشت جهانی ^۳ (۱۹۹۳)	شالاک ^۴ (۲۰۰۰)	فلس و پری ^۵ (۱۹۹۶)
سلامت	سلامت	مادی	بهزیستی مادی	بهزیستی مادی
بهزیستی مادی	بهزیستی مادی	محیط	بهزیستی جسمی	بهزیستی جسمی
بهزیستی اجتماع	احساس تعلق به اجتماع	روابط اجتماعی	شمول اجتماعی	بهزیستی اجتماعی
کار و فعالیت مولد	کار و فعالیت مولد	روان شناختی	بهزیستی احساسی	بهزیستی مولد
بهزیستی احساسی	بهزیستی احساسی	سطح استقلال	حقوق	بهزیستی احساسی
روابط اجتماعی و خانوادگی	روابط با خانواده و دوستان	معنوی	روابط بین فردی	بهزیستی مدنی
امنیت	امنیت فردی	-	پیشرفت فردی	-
-	-	-	خودمختاری	--

احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی و کیفیت زندگی

امنیت اجتماعی یک کالای عمومی است که مورد استفاده‌ی هر فردی است. امنیت اجتماعی را در ردیف نعمت‌های پنهان و در شمار سلامتی، رفاه و عدالت اجتماعی قلمداد کرده‌اند، تعریف امنیت، تعریف ساده‌ای نیست؛ زیرا هر فرد، جامعه یا کشوری به طریقی این اصطلاح را تعریف می‌کند. در کشور ایران هر کس بسته به نیازها و آرمان‌های خود از آن برداشتی دارد. عده‌ای آن را در درون حکومت می‌جویند، گروهی آن را سیاسی،

¹ Cummins

² Hagerty et al

³ WHOQOL Group

⁴ Schalock

⁵ Felce and Perry

اقتصادی تلقی می‌کنند و عده‌ای نیز تمام پدیده‌های نامطلوب را نظیر دزدی، سرقت‌های مسلحانه و تجاوزات را از ساختار امنیتی می‌دانند.

مفهوم امنیت را می‌توان فرآیند رضایت شهروندان و کارآمدی‌های دولت دانست. مفهوم امنیت چه در قالب ملی یا منطقه‌ای، مفهومی است که از دیرباز تمامی دولت‌ها جهت استقرار ثبات ملی و محلی بر آن تأکید داشتند. حفظ اموال و جان مردم، حقوق داخلی در برابر یکدیگر و ...

امنیت بعنوان یک کالای عمومی در سطح ملی و منطقه‌ای اولین کالایی است که شهروند از دولت متبوع خود تقاضا می‌نماید. امنیت را می‌توان به دو مقوله تقسیم کرد: امنیت فردی و اجتماعی. بر این اساس امنیت فردی ناظر به آرامش و آسایش خواهد بود که خود فرد بدون در نظر گرفتن امکانات جامعه برای خود فراهم می‌کند. در مقابل امنیت اجتماعی در اشاره به آرامش آسوده فراهم شده از طرف جامعه برای اعضای خود به کار می‌رود (ربانی، ۱۳۸۵: ۲۲۴-۲۲۲).

رویکرد ساختاری که مفهومی کامل و فراگیر از کیفیت زندگی ارائه می‌دهد، عنصری مانند امنیت اجتماعی - اقتصادی را از نیازهایی می‌داند که باید برای هر فردی محقق شود. همان‌گونه که در عناصر چهارگانه‌ی کیفیت اجتماعی نشان داده شد، امنیت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های اصلی این رویکرد به حساب می‌آید؛ برگر - اشمیت و نول نیز بر این اعتقادند که باید به عناصر کیفیت اجتماعی که امنیت نیز بخش از آن است، بیش از عوامل فردی توجه داشت.

پایگاه اجتماعی - اقتصادی و کیفیت زندگی

در عمل این متغیر را می‌توان بعنوان متغیری در نظر گرفت که اغلب صاحب‌نظران به تأثیر آن بر پدیده‌های اجتماعی اذعان دارند؛ بی‌شک در تمام رویکردهایی که درباره‌ی کیفیت زندگی مطرح شد، بر شاخص پایگاه اجتماعی - اقتصادی بعنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی تأکید شده است. در مدلی که اشمیت و نول طرح کرده‌اند، طبقه‌ی اجتماعی یکی از سنجه‌های رفاه در سطح فردی و اجتماعی کیفیت زندگی است. می‌توان گفت شغل مهم‌ترین منبع و ملاک در سنجش منزلت افراد است. در واقع اقتدار سازمانی، درآمد و احترام اجتماعی افراد تا حد زیادی منوط به شغل آنهاست. «موقعیت حرفه‌ای رئیس خانواده است که از بسیاری جهات برای تعیین نوع حیثیت و منزلت اجتماعی خانواده به کار می‌رود. با توجه به این موقعیت می‌توان مقام آنها را در سلسله مراتب درآمدها و حیثیت‌ها تعیین کرد» (مندراس، ۱۳۶۹: ۲۶۹).

درآمد یکی از عوامل مؤثر در تعیین پایگاه اجتماعی - اقتصادی است. داشتن درآمد مکفی که بتوان نیازهای زندگی را در حد انتظار برآورد از جمله مهم‌ترین متغیرهایی است که تأثیر بسزایی بر کیفیت زندگی دارد.

متغیرهای جمعیت‌شناختی

متغیرهایی چون «سن»، «وضعیت تأهل»، «تحصیلات» و ... جزء متغیرها یا ویژگی‌های جمعیت‌شناختی می‌باشند که تأثیر آن‌ها بر متغیر وابسته‌ی تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت. اغلب تحلیل‌گران اجتماعی، بر تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی بر پدیده‌های اجتماعی اشاره کرده‌اند.

به دلیل تغییرات اجتماعی و فرهنگی جوامع، بین نگرش‌های گروه‌های سنی مختلف، تفاوت وجود دارد و همچنین گرایش‌های گروه‌های سنی مختلف در مورد کیفیت زندگی نیز متفاوت است.

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی وضع تأهل می‌باشد، زیرا افرادی که متأهل هستند بیشتر از افراد مجرد احساس تعلق و همبستگی به اعضای خانواده می‌کنند؛ به طوری که بر طبق نظریه‌ی دورکیم، به علت عدم همبستگی و انسجام احتمال منزوی بودن افراد بیشتر است و این انزوا کیفیت زندگی فرد را پایین می‌آورد، علاوه بر آن افراد متأهل دارای متعلقات زیادی از جمله زن و فرزند و ... می‌باشند؛ لذا دارای پایبندی بیشتری به قواعد و الگوها خواهند بود و این عوامل نشان می‌دهد که افراد متأهل نسبت به افرادی که مجرد هستند، زندگی را معنادار و زیبا می‌بینند.

یکی از متغیرهایی که در بیشتر تحقیقات بعنوان یک متغیر مستقل مورد بررسی قرار می‌گیرد جنسیت است؛ «جنسیت به تفاوت‌های روانشناختی، اجتماعی و فرهنگی بین زنان و مردان مربوط می‌شود» (گیدنز، ۱۳۷۶: ۱۷۵). جنسیت در واقع چیزی است که در دنیای اجتماعی به عنوان مردانه و زنانه شناخته می‌شود.

یکی دیگر از مؤلفه‌های که به کمک آن می‌توان منزلت اجتماعی و نهایتاً پایگاه اجتماعی - اقتصادی افراد را تشخیص داد سطح تحصیلات است. متغیر تحصیلات هم از جمله متغیرهایی است که نقش مؤثری در میزان کیفیت زندگی دارد مسلماً افرادی که از سطح سواد بالاتری برخوردارند از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند چرا که در سطح بالاتری از نظر اجتماعی و رفتارهای خاص اجتماعی قرار دارند و معمولاً از طریق تحصیلات عناصر اجتماعی به این افراد انتقال یافته و روش‌های بهتر زیست را فرا می‌گیرند.

نتایج مربوط به آمار توصیفی

سن

دامنه‌ی سنی در گروه نمونه، بین ۱۸ تا ۶۹ می‌باشد. میانگین سن پاسخگویان ۳۲/۵۷ سال، انحراف معیار آن ۱۱/۴۵۹ و واریانس سن پاسخگویان ۱۳۱/۳۰۲ می‌باشد. همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود، تعداد مشاهدات ۳۸۵ نفر بوده است. جدول ۴، آماره‌های توصیفی مربوط به سن پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۴: آماره‌های توصیفی مربوط به سن پاسخگویان

۳۲/۵۷	میانگین
۱۱/۴۵۹	انحراف معیار
۱۳۱/۳۰۲	واریانس
۱۸	حداقل
۶۹	حداکثر
۳۸۵	تعداد مشاهدات

جنسیت

از ۳۸۵ نفر پاسخگو، ۲۲۹ نفر از زنان می‌باشند که معادل ۵۹/۵ درصد کل پاسخگویان بوده و ۱۵۶ نفر از پاسخگویان از مردان می‌باشند که معادل ۴۰/۵ درصد کل پاسخگویان را به خود اختصاص داده‌اند. جدول ۵ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت را نشان می‌دهد.

جدول ۵: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنس	فراوانی	درصد	درصد معتبر
زن	۲۲۹	۵۹/۵	۵۹/۵
مرد	۱۵۶	۴۰/۵	۴۰/۵
جمع کل	۳۸۵	۱۰۰	۱۰۰

وضعیت تأهل

داده‌های جدول نشان می‌دهد، از ۳۸۵ پاسخگو، ۱۷۹ نفر مجرد باشند، که معادل ۴۶/۵ درصد کل پاسخگویان بوده و ۲۰۰ نفر از پاسخگویان متأهل می‌باشند که معادل ۵۱/۹ درصد کل پاسخگویان را به خود اختصاص داده‌اند؛ همچنین ۶ مورد بی‌پاسخ برای این متغیر وجود دارد. جدول ۶ توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل را نشان می‌دهد.

جدول ۶: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد	درصد معتبر
مجرد	۱۷۹	۴۶/۵	۴۷/۲۲
متأهل	۲۰۰	۵۱/۹	۵۲/۷۷
جمع	۳۷۹	۹۸/۴	۱۰۰
جمع بی پاسخ	۶	۱/۶	
جمع کل	۳۸۵	۱۰۰	

میزان درآمد کلی

همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، دامنه‌ی درآمد در گروه نمونه، بین ۱۵۰۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰۰۰ می‌باشد. میانگین درآمد پاسخگویان ۷۲۴/۵۴ (به هزار تومان)، انحراف معیار آن ۴۵۸/۲۴۳ (به هزار تومان) و واریانس ۲۱۰۴۷۸/۴ (به هزار تومان) درآمد کلی پاسخگویان می‌باشد، تعداد مشاهدات ۳۵۷ نفر بوده و ۲۸ مورد بی پاسخ وجود دارد. جدول ۷ آماره‌های توصیفی مربوط به درآمد کلی پاسخگویان را نشان می‌دهد.

جدول ۷: آماره‌های توصیفی مربوط به درآمد کلی پاسخگویان (به هزار تومان)

تعداد مشاهدات	مشاهدات معتبر	۳۵۷
	بی پاسخ	۲۸
میانگین		۷۲۴/۵۴
انحراف معیار		۴۵۸/۲۴۳
واریانس		۲۱۰۴۷۸/۴۲۳
حداقل		۱۵۰۰۰۰
حداکثر		۳۰۰۰۰۰۰

نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌ها

همان‌طور که داده‌های جدول نشان می‌دهد، هر چه میزان احساس امنیت اجتماعی بیشتر، میزان کیفیت زندگی نیز بالاتر خواهد بود، با توجه به ضریب همبستگی پیرسون هر چه پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی بالاتر باشد، میزان کیفیت زندگی نیز افزایش خواهد یافت. در رابطه با متغیر سن با کیفیت زندگی رابطه‌ای مشاهده نشد. نتایج نیز نشان دادند که بین میزان تحصیلات و کیفیت زندگی رابطه وجود دارد، هر چه میزان تحصیلات فرد بالاتر باشد، از کیفیت زندگی بهتری نیز برخوردار خواهد بود. جدول ۸ نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین احساس امنیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی، سن و تحصیلات را نشان می‌دهد.

جدول ۸: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین احساس امنیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی

عینی و ذهنی، سن و تحصیلات

نام متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی	$r = 0.493^{**}$	$sig = 0.000$
پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی	$r = 0.320^{**}$	$sig = 0.000$
پایگاه اجتماعی - اقتصادی ذهنی	$r = 0.334^{**}$	$sig = 0.000$
سن	$r = -0.1086$	$sig = 0.106$
میزان تحصیلات	$r = 0.101^{**}$	$sig = 0.000$

$sig < 0.01$

از آنجا که $t = -6/79$ و $sig = 0.000$ می باشد، پس می توان ادعا کرد که بین دو جنس از نظر کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد. به عبارت دیگر می توان گفت که میانگین نمره ی کیفیت زندگی بین زنان و مردان متفاوت می باشد. جدول ۹ نتایج آزمون T مربوط به رابطه ی بین جنسیت و کیفیت زندگی را نشان می دهد.

جدول ۹: نتایج آزمون T مربوط به رابطه ی بین جنسیت و کیفیت زندگی

جنس	T	سطح معنی داری
واریانس های برابر	-6/79	0/000

از آنجا که $t = 5/98$ و $sig = 0.000$ می باشد، پس می توان ادعا کرد بین مجردان و متأهلان (وضعیت تأهل) از لحاظ کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد. به عبارت دیگر می توان گفت که میانگین نمره ی کیفیت زندگی بین افراد مجرد و متأهل متفاوت می باشد. جدول ۱۰ نتایج آزمون T مربوط به رابطه ی بین متغیر وضعیت تأهل و کیفیت زندگی را نشان می دهد.

جدول ۱۰: نتایج آزمون T مربوط به رابطه ی بین متغیر وضعیت تأهل و کیفیت زندگی

جنس	T	سطح معنی داری
واریانس های برابر	5/98	0/000

یافته ها و تحلیل های رگرسیون چند متغیره تحقیق

در این بخش از تحلیل به بررسی روابط چندگانه بین متغیرها پرداخته می شود و هدف این قسمت یافتن میزان و سهم اثر متغیرهای مستقل در تبیین میزان کیفیت زندگی می باشد. به سخن دیگر با استفاده از رگرسیون چند متغیره، به تعیین و پیش بینی درصد

واریانس کیفیت زندگی پرداخته می‌شود، که در این تحلیل این کار از طریق وارد کردن متغیرهای معنادار مستقل در سطح فاصله‌ای در رگرسیون چند متغیره و برآورد میزان آن انجام می‌شود. جدول ۱۰ نتایج حاصله از رگرسیون کیفیت زندگی و احساس امنیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی، سن و تحصیلات را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰: نتایج حاصله از رگرسیون کیفیت زندگی و احساس امنیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی، سن و تحصیلات

متغیرها	شاخص‌ها	B	اشتباه استاندارد	beta	مقدار t	سطح معنی‌داری
احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی	۰/۵۸۳	۰/۰۹۷	۰/۲۲۱	۵/۵۴۹	۰/۰۰۰	
پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی	۰/۶۶۶	۰/۲۴۹	۰/۱۰۲	۲/۶۷۶	۰/۰۰۸	
پایگاه اجتماعی - اقتصادی ذهنی	-۰/۱۳۷	-۰/۰۴۷	-۰/۱۲۶	-۲/۹۴۱	۰/۰۰۳	
سن	-۰/۲۲۹	۰/۰۷۸	-۰/۲۰۳	-۰/۵۱۷	۰/۶۰۶	
تحصیلات	-۰/۳۰۳	۰/۵۸۷	-۰/۰۲۸	-۰/۵۱۷	۰/۶۰۶	

نتیجه‌گیری

مقاله‌ی حاضر رابطه‌ی بین احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی، سن، جنسیت، وضعیت تأهل و تحصیلات با کیفیت زندگی افراد را مورد بررسی قرار داد که طی آن افراد بالای ۱۸ سال شهر اهواز بعنوان مورد مطالعه در نظر گرفته شد.

ضمن اینکه مفهوم کیفیت زندگی خود مفهومی چندجانبه و چندبعدی است و تنها جنبه‌های مادی زندگی را در بر نمی‌گیرد، اندازه‌گیری و پی بردن به آن خود در گرو عوامل مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی محیطی می‌باشد؛ همین‌طور، خصوصیات فردی افراد جامعه نیز در آن دخالت دارند. اینکه کیفیت زندگی را چگونه تعریف می‌کنند، خود بستگی به این دارد که مردم در کجا زندگی می‌کنند، چه کار می‌کنند و اینکه چه منشأ نژادی و فرهنگی دارند. در عین حال تلاش‌های زیادی صورت گرفته است تا عوامل تعیین‌کننده‌ی کیفیت زندگی را بتوان تعریف کرد. تحقیقات نشان داده که هر گونه تغییر مثبتی در شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی، کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد.

اندازه‌گیری و سنجش کمی کیفیت زندگی خود نیز بین ملل و جوامع مختلف با توجه به شرایط زندگی، نظام ارزشی و مجموعاً فرهنگ‌های مختلف آنها کاری بس مشکل می‌نماید. در کل، هر شاخصی که به اندازه‌گیری کیفیت زندگی می‌پردازد، می‌بایست در

برگیرنده‌ی مجموعه عواملی باشد که رفاه انسانی را بهبود بخشد یا افزایش دهد (خوارزمی، ۱۳۸۷).

یافته‌های تحقیق ما نشان داد که بین احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی و کیفیت زندگی رابطه‌ی معنادار و مثبتی وجود دارد؛ یعنی هر چه احساس امنیت اجتماعی - اقتصادی بیشتر کیفیت زندگی نیز بالاتر خواهد بود.

امنیت بعنوان یک کالای عمومی در سطح ملی و منطقه‌ای اولین کالایی است که شهروند از دولت متبوع خود تقاضا می‌نماید. امنیت را می‌توان به دو مقوله تقسیم کرد: امنیت فردی و اجتماعی. بر این اساس امنیت فردی ناظر به آرامش و آسایش خواهد بود که خود فرد بدون در نظر گرفتن امکانات جامعه برای خود فراهم می‌کند. در مقابل امنیت اجتماعی در اشاره به آرامش آسوده فراهم شده از طرف جامعه برای اعضای خود به کار می‌رود (ربانی، ۱۳۸۵: ۲۲۴-۲۲۲).

بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی و کیفیت زندگی نیز رابطه‌ی معنادار و مثبتی مشاهده شد، به عبارت دیگر هر چه پایگاه اجتماعی - اقتصادی عینی و ذهنی بالاتر میزان کیفیت زندگی نیز بالاتر خواهد بود. بی‌شک در تمام رویکردهایی که درباره‌ی کیفیت زندگی مطرح شد، بر شاخص پایگاه اجتماعی - اقتصادی بعنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی تأکید شده است.

در بین متغیرهای جمعیت‌شناختی بین سن و کیفیت زندگی رابطه‌ی معنی‌داری مشاهده نشد.

نتایج نشان داد که بین جنسیت و کیفیت زندگی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. «جنسیت به تفاوت‌های روانشناختی، اجتماعی و فرهنگی بین زنان و مردان مربوط می‌شود» (گیدنز، ۱۳۷۶: ۱۷۵).

بر اساس نتایج به دست آمده بین وضعیت تأهل و کیفیت زندگی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد؛ زیرا افرادی که متأهل هستند بیشتر از افراد مجرد احساس تعلق و همبستگی به اعضای خانواده می‌کنند.

بین میزان تحصیلات و کیفیت زندگی رابطه‌ی معنی‌داری مشاهده شد، یعنی هر چه میزان تحصیلات بالاتر، کیفیت زندگی نیز بهتر خواهد بود. متغیر تحصیلات هم از جمله متغیرهایی است که نقش مؤثری در میزان کیفیت زندگی دارد مسلماً افرادی که از سطح سواد بالاتری برخوردارند از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند چرا که در سطح بالاتری از نظر اجتماعی و رفتارهای خاص اجتماعی قرار دارند.

با در نظر گرفتن این مسأله‌ی مهم که بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در زمینه‌ی استانداردها و کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد، لذا باید در بررسی کیفیت زندگی، به عوامل بومی - فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی توجه گردد.

فهرست منابع:

- اسمیت، دیوید. ام (۱۳۸۲). کیفیت زندگی، رفاه انسانی و عدالت اجتماعی، ترجمه‌ی حسین حاتمی‌نژاد، ماهنامه‌ی اطلاعات اقتصادی - سیاسی، شماره‌ی ۱۸۵ و ۱۸۶.
- بی، ارل (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، ترجمه‌ی رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- تمدنی، مجتبی (۱۳۸۲). بررسی ۱۱ شاخص از کیفیت زندگی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی و رابطه‌ی آن با متغیرهای نگرش دینی، عملکرد تحصیلی و وضعیت اقتصادی اجتماعی، گزارش طرح پژوهشی.
- خوارزمی، شهین‌دخت (۱۳۸۳). کیفیت زندگی و الزامات عصر دیجیتال در ایران، قابل دسترسی در: www.iranwsis.ir.
- دواس، دی. ای (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه‌ی هوشنگ نابیی، تهران: نشر مرکز.
- ربانی، رسول (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی شهری، انتشارات سمت، دانشگاه اصفهان.
- سلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی کجروی، قم، پژوهشکده‌ی حوزه و دانشگاه.
- غفاری، غلامرضا و امیدی، رضا (۱۳۸۸). کیفیت زندگی شاخص توسعه‌ی اجتماعی، تهران، انتشارات شیرازه.
- قاسمی‌ملایر، ماهر خسار (۱۳۷۲). بررسی کیفیت زندگی بیماران مصروع مراجعه‌کننده به درمانگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مددکاری.
- کرلینجر، پدهازر (۱۳۸۵). رگرسیون چند متغیری در پژوهش رفتاری، ترجمه‌ی حسن سرایی، تهران: انتشارات سمت.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی محسن صبوری، چاپ چهارم، تهران، نشر نی.
- مندراس، هانری (۱۳۶۹). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی باقر پرهام، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- منصوفر، کریم (۱۳۸۲). روش آماری، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- منصوریان، محمدکریم (۱۳۸۱). روش‌های پژوهش کیفی و کمی در علوم اجتماعی، شیراز: انتشارات نوید.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۰). آمار توصیفی در علوم رفتاری، تهران: نشر پارسا.

Berger-Schmitt R. (2002). "Considering social cohesion in quality of life assessment: concept and measurement", social indicators research .Vol. 58 .p. p 403- 428.

Campbell A. & et al. (1976). *The Quality of American Life Perceptions, Evaluations and Satisfaction*, New York .Russell.

D alkey, N. C. et al. (1972). *Studies in Quality of Life*, Washington DC. Lexington Books.

Diwan, R. (2000). "Relational wealth and the quality of life", *Jurnal of Socio-Economics*, Vol. 29, p. p. 305-340.

Flanagan, JC. (1982). "Measurment of quality of life: Current state of the art", *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation* 63:56-9.

Hagerty, Michael R. & et al (2001). "Quality of life indexes for national policy: review and agenda for research", *Social indicators Research*. Vol. 55, No. 1.

Oliver, J. Huxley, P. Bridges. K & Mohammad, H. (1996). *Quality of life and mental health services*, New York, Rutledge.

Pacione, M. (2003). "Urbean environmental quality and human wellbeing: a social geographical perspective", *Landscape and Urban Planning*, No. 65.

Schmit, R. (2002). *Considering social capital in quality of life assessment, concept and measurement social indicators research* 58.

The World Bank.